

Metodologia, typy i rodzaje badań biomedycznych

„Biomedyczne badania naukowe – jak zacząć i zdobyć grant?”

Na początek:

Co ja tu robię?

Tyle lat się uczę...

Czy nie wystarczy, że będę
dobrze leczyć?

Na początek:

Evidence-based medicine
Medycyna oparta na dowodach

.... **Scientific evidence**
korzystanie w postępowaniu klinicznym
z **wiarygodnych dowodów naukowych**
dotyczących skuteczności i bezpieczeństwa terapii

Dowodów dostarczają
naukowe badania eksperymentalne
i obserwacyjne

WIKIPEDIA
Wolna encyklopedia

Artykuł [Dyskusja](#)

Evidence-based medicine [\[edytuj\]](#)

Medycyna oparta na faktach, medycyna oparta na dowodach (naukowych), EBM (

Evidence-based medicine (EBM) is an approach to medical practice that
use of the best available scientific evidence to inform decision-making. It

doi: [10.5455/aim.2008.16.219-225](https://doi.org/10.5455/aim.2008.16.219-225)

Received: 10 August 2008 • Accepted: 22 September 2008

CONFLICT OF INTEREST: NONE DECLARED

PROFESSIONAL PAPER

Evidence Based Medicine **– New Approaches and** **Challenges**

Izet Masic, Milan Miokovic, Belma Muhamedagic
Faculty of Medicine, University of Sarajevo, B&H

AGENCJA
BADAŃ
MEDYCZYNYCH

5 niezbędnych kroków do uzyskania dowodów:

1

- Zdefiniowanie problemu
- Postawienie hipotezy

2

- Systematyczny przegląd źródeł informacji dotyczących problemu

3

- Krytyczna ocena zebranych informacji

4

- Zastosowanie zdobytych informacji w kontekście własnego badania

5

- Ocena skuteczności podjętych działań

Paradygmaty badań medycznych:

zbieranie i analiza danych liczbowych przy użyciu metod statystycznych

ustalanie związków między zmiennymi, testowanie hipotez i ilościowe określanie wielkości efektów interwencji lub ekspozycji – **badania ilościowe**

zbieranie i analiza danych nienumerycznych, takich jak tekst, obrazy i nagrania audio.

poznanie subiektywnych doświadczeń i spostrzeżeń jednostek, badanie znaczenia i kontekstu zdarzeń oraz generowanie nowych hipotez – **badania jakościowe**

- **Randomizowane badania kontrolowane (RCT):** uczestnicy są losowo przydzielani do grupy leczniczej lub kontrolnej, wyniki są mierzone ilościowo.
- **Badania obserwacyjne:** badacze obserwują i mierzą ekspozycję i wynik jej działania bez interwencji lub manipulacji ekspozycją.
- **Przeglądy systematyczne i metaanalizy:** badania, które syntetyzują wyniki wielu badań ilościowych w celu dostarczenia ogólnego oszacowania efektu interwencji lub ekspozycji.

- **Wywiady:** badacze przeprowadzają rozmowy lub ankietują uczestników badania, aby poznać ich przekonania, postawy i doświadczenia związane z określonym zagadnieniem zdrowotnym lub interwencją.
- **Grupy celowe:** badacze ułatwiają dyskusje grupowe wśród uczestników badania, aby poznać ich perspektywy i opinie na dany temat.
- **Badania etnograficzne:** badacze przebywają w określonym środowisku kulturowym lub społecznym, aby dogłębnie zrozumieć przekonania, praktyki i wartości ludzi żyjących w tym środowisku.

Badania ilościowe – blaski i cienie:

- + **Powtarzalność i obiektywność:** wykorzystują standaryzowane metody, które mogą być replikowane, dzięki czemu są bardziej obiektywne i mniej podatne na stronniczość.
- + **Duże próby:** mogą obejmować duże próby, co pozwala na dokonywanie uogólnień na temat danej populacji.
- + **Analiza statystyczna:** wykorzystują analizę statystyczną do testowania hipotez i ilościowego określania związków między zmiennymi.
- + **Kontrolowane środowisko:** mogą być prowadzone w kontrolowanym środowisku, co ułatwia pomiar i kontrolę zmiennych.
- **Brak „głębkości”:** brak zbadania wszystkich czynników leżących u podstaw.
- **Redukcjonizm:** skupiają się wyłącznie na mierzalnych zmiennych i ignorują inne czynniki, które mogą być istotne.
- **Ograniczona elastyczność:** wykorzystując wcześniej ustalone hipotezy i pytania badawcze, ograniczają elastyczność i możliwość dostosowania się do nowych ustaleń – „przywiązanie do hipotezy”

Badania jakościowe – blaski i cienie:

- + **Bogate dane:** mogą dostarczyć wszechstronnych informacji umożliwiając lepsze zrozumienie badanego zagadnienia.
- + **Elastyczność:** pozwalają na zmiany w pytaniach badawczych.
- + **Holistyczne:** mogą zapewnić bardziej holistyczne zrozumienie tematu.
- + **Kontekstualizacja:** biorą pod uwagę czynniki kulturowe, społeczne i historyczne, które mogą wpływać na wyniki.
- **Subiektywizm:** interpretacje i uprzedzenia badacza mogą wpływać na wyniki.
- **Małe próby:** mogą obejmować mniejsze próby, co ogranicza możliwość uogólnień na temat populacji.
- **Brak standaryzacji:** niekonwencjonalne działania badawcze, utrudniają porównywanie wyników pomiędzy badaniami.
- **Czasochłonność:** zbieranie i analiza danych często wiąże się z długotrwałymi procesami, takimi jak transkrypcja i kodowanie.

Perspektywa czasowa w badaniach:

Badania przekrojowe:

są wykorzystywane do oceny rozpowszechnienia określonego stanu zdrowia lub czynnika ryzyka w populacji **w jednym punkcie czasowym**

Badania retrospektywne:

badania związków między różnymi czynnikami ryzyka lub ekspozycji, a określonymi wynikami zdrowotnymi bazujące wyłącznie na zebranej (jednorazowo) **dokumentacji z przeszłości**

Badania prospektywne:

badania związków między różnymi czynnikami ryzyka lub ekspozycji oraz interwencji, a określonymi wynikami zdrowotnymi bazujące na dokumentacji zbieranej (wielorazowo) **podczas obserwacji w czasie**

Badania obserwacyjne

vs

eksperymentalne

Patrz!

- badacze obserwują i mierzą ekspozycję i wynik jej działania bez interwencji lub manipulacji.
- **Badanie obejmuje:**
  1. rekrutację ochotników,
  2. określenie ekspozycji lub czynnika ryzyka
  3. monitoring ochotników pod kątem badanego zjawiska
  4. identyfikację potencjalnych związków przyczynowych pomiędzy ekspozycją/ czynnikiem a badanym zjawiskiem

Analizuj!

Działaj!

- badacze manipulują jedną lub większą liczbą zmiennych i obserwują / mierzą wpływ na badane zjawisko. **Badania kliniczne**
- **Badanie obejmuje:**
  1. rekrutację ochotników,
  2. wprowadzenie eksperymentalnego dla danego zjawiska działania (**interwencja**) oraz działania kontrolnego
  3. monitoring ochotników przez określony czas
  4. ocenę wpływu interwencji na badane zjawisko, a także wszelkich efektów ubocznych i zdarzeń niepożądanych, które mogły wystąpić.

Przebieg badań:

pozyskanie
danych

analiza

wyznaczenie
kohort

obserwacja

analiza

screening

rekrutacja

interwencja

obserwacja

analiza

Badania obserwacyjne:

- opis przypadku - *case report*
- opis serii przypadków - *case report series*

np. opis nieoczekiwanej remisji choroby nowotworowej po zastosowaniu leku przeciwbólowego –
czy jesteśmy w 100% pewni, że remisja nastąpiła po zastosowaniu leku?

- badania przesiewowe - *screening studies*

np. analiza częstości występowania nowotworu piersi u kobiet uczestniczących w profilaktycznych badaniach mammograficznych –
czy na badanie profilaktyczne przyjdą kobiety, które się niczego nie obawiają?

- badania przekrojowe - *cross-sectional studies*

np. zestawienie wyników badań genetycznych (na obecność mutacji w genach BRCA1/2) u mężczyzn < 40 r.ż. po biopsji gruczołu krokowego –
czy na tej podstawie można stwierdzić z jaką częstością mutacje w tych genach występują w populacji?

Badania obserwacyjne:

- **badanie kliniczno-kontrolne** - *case-control studies*

np. retrospektywne zebranie danych dotyczących ekspozycji na czynnik od osób zakwalifikowanych do grupy z badaną cechą (*case*) i bez badanej cechy (*control*).

Osoby chore na POChP i niechorujące, a palenie papierosów – **trudności z określeniem narażenia na ekspozycję**

- **badanie kohortowe** - *cohort studies*

np. prospektywne zbieranie danych dotyczących ekspozycji na czynnik w wyznaczonej grupie (kohorcie).

Jeśli obserwowana jest jedna grupa (brak kontroli), zbierane dane zestawiane są ze sobą w układzie: początek – w trakcie - koniec badania.

Jeśli zaplanowana jest grupa kontrolna można porównać kohorty ze sobą.

Astma u dzieci (4-8 lat) w aglomeracjach miejskich i obszarach wiejskich.

Czynniki: zanieczyszczenie powietrza - węglowodory aromatyczne i zapylenie powietrza

Badania eksperymentalne:

Badania kliniczne produktów leczniczych i wyrobów medycznych – standard planowania

Population: Odnosi się do grupy osób, które zostaną włączone do badania. Mogą to być pacjenci z określonym stanem zdrowia lub czynnikiem ryzyka, osoby zdrowe lub określone grupy wiekowe – kryteria włączenia i wyłączenia

Intervention: Odnosi się do leczenia, procedury lub ekspozycji, które będą testowane w badaniu. Może to być lek, zabieg chirurgiczny, interwencja behawioralna lub inny rodzaj leczenia.

Comparison: Odnosi się do grupy kontrolnej, która zostanie wykorzystana do porównania wyników grupy interwencyjnej. Grupa porównawcza może nie otrzymywać żadnego leczenia, placebo lub leczenie alternatywne.

Outcome(s): Odnosi się do pożądanego wyniku lub punktu końcowego, który będzie mierzony w badaniu. Pierwszorzędowe punkty końcowe (**mierzalne!**): remisja choroby, wskaźnik przeżycia, zmiana badanego parametru

Drugorzędowe punkty końcowe: poprawa jakości życia, zmniejszenie objawów

Study type: Odnosi się do rodzaju badania klinicznego

Badania eksperymentalne:

Badania kliniczne produktów leczniczych i wyrobów medycznych – rodzaj badań

Badania bez grupy kontrolnej:

- każdy z uczestników jest kontrolą dla samego siebie a oceniane efekty zdrowotne analizowane na przestrzeni czasu, w jakiej trwa badanie - **zbieranie informacji na temat farmakodynamiki i działań niepożądanych badanego produktu leczniczego.**
- każdy z uczestników poddany jest interwencji testowanego wyrobu medycznego i równolegle ocenie lekarza – **testowanie wyrobów medycznych wykorzystujących sztuczną inteligencję (systemów wspomagających decyzje)**
- niewielka liczba chorych w określonych stadiach zaawansowania lub liniach leczenia nie pozwala na utworzenie grupy kontrolnej

Badania z grupą kontrolną:

Grupa kontrolna: brak leczenia ☹ placebo ☹ /☺ terapia alternatywna ☺

- nierandomizowane – uczestnicy są przydzielani do grup według określonych kryteriów
- randomizowane - uczestnicy są przydzielani do grup losowo
- pojedynczo zaślepione – uczestnicy nie wiedzą, do której grupy zostali przydzieleni
- podwójnie zaślepione – zarówno uczestnicy jak i badacze nie znają przydziału do grupy

Badania eksperymentalne:

Badania kliniczne produktów leczniczych i wyrobów medycznych – rodzaj badań

Badania z grupą kontrolną:

- metoda porównawcza – badacz porównuje średnią odpowiedź na interwencję uzyskaną w grupie badanej z grupą kontrolną

Placebo w grupie kontrolnej:

porównanie ma na celu wykazanie **wyższości nowego sposobu leczenia** (*superiority*).

- wykluczenie możliwości użycia placebo: w schorzeniach onkologicznych, chorobach zakaźnych, zespołach metabolicznych (cukrzyca).
- można stosować konstrukcje *placebo on the top of standard therapy*. Wszyscy chorzy otrzymują leczenie standardowe dodatkowo grupie badanej podawany jest testowany lek, a grupie kontrolnej placebo

Standard terapii w grupie kontrolnej:

porównanie ma na celu wykazanie, że testowana interwencja **nie jest gorsza niż standard** (*non – inferiority*)

- Badanie *head to head*: standard terapii lub lek z tej samej grupy terapeutycznej co lek testowany, uznawany za najlepszy w swojej klasie

Badania eksperymentalne:

Badania kliniczne produktów leczniczych i wyrobów medycznych – rodzaj badań

Alternatywa do randomizacji:

- randomizacja adaptacyjna: metoda, która dostosowuje przydział uczestników do kolejnych grup na podstawie wyników jakie uzyskali w dotychczasowej grupie.
- Badanie krzyżowe *crossover* : każdy uczestnik otrzymuje zarówno interwencje lecznicze, jak i kontrolne, w randomizowanej kolejności. W takim badaniu każdy uczestnik stanowi dla siebie kontrolę.

Uczestnicy są losowo przypisywani do jednej z dwóch sekwencji leczenia:

albo leczenie **A**, po którym następuje leczenie **B**, albo leczenie **B**, po którym następuje leczenie **A**.

Po otrzymaniu pierwszego leczenia następuje okres *washout* podczas którego efekty leczenia są eliminowane przed podaniem drugiego leczenia.

Piramida badań

Kwas acetylosalicylowy:

4. SZCZEGÓLWE DANE KLINICZNE

4.1 Wskazania do stosowania

Objawowe leczenie dolegliwości bólowych o małym lub umiarkowanym nasileniu (np.: bóle głowy, bóle zębów, bóle mięśniowe).

Objawowe leczenie dolegliwości bólowych i gorączki w przebiegu przeziębienia i grypy.

1 841 – badań klinicznych!

1 311 – zakończonych

530 – aktywnych

dane z <https://clinicaltrials.gov/> 15.04.2023

- Ocena wpływu kwasu acetylosalicylowego na mikrobiom jelitowy - NCT02761486 – cross over / qb / placebo
- Suplementacja aspiryny w ciąży wpływa na redukcję ryzyka przedwczesnych porodów - NCT02409680 - randomizowane / db / placebo /
- Ocena długotrwałego leczenia aspiryną na poprawę kontroli astmy u pacjentów z niekontrolowaną chorobą i polipowatością nosa, niezależnie od poziomu tolerancji aspiryny - NCT02906761 – randomizowane / placebo

<https://www.aspirin.pl/>

Ocena wiarygodności badania:

- **Projekt badania:** odpowiedni dla pytania badawczego i powinien minimalizować potencjalne źródła błędów.
- **Metody:** powinny być dobrze opisane i przejrzyste, w tym procedury rekrutacji, randomizacji, zaślepienia i zbierania danych. Metody powinny być również spójne dla wszystkich uczestników i grup leczenia, aby zapewnić porównywalność wyników.
- **Wielkość próby:** powinna być odpowiednia do wykrycia znaczących różnic między grupami leczenia oraz do zmniejszenia efektów przypadkowości lub zmienności losowej. Wielkość próby należy określić na podstawie obliczeń mocy statystycznej.
- **Analiza danych:** powinna być odpowiednia dla projektu badania i powinna wykorzystywać odpowiednie metody statystyczne, aby uwzględnić złożoność badania. Analiza powinna być również dobrze opisana i przejrzysta, z jasnym wyjaśnieniem zastosowanych testów statystycznych, poziomów istotności i wielkości efektów.
- **Raportowanie:** powinno być jasne i przejrzyste, ze szczegółowym opisem metod, wyników i wniosków. Raport powinien również zawierać wszelkie ograniczenia lub potencjalne źródła stronniczości, które mogły wpłynąć na wyniki.

Błędy w badaniach:

- **The Cochrane Collaboration** - globalna, niezależna sieć badaczy, specjalistów i pacjentów promująca opiekę zdrowotną opartą na dowodach
- **Błąd selekcji (selection bias):** występuje, gdy próba badawcza nie jest reprezentatywna dla populacji docelowej lub gdy uczestnicy są dobierani na podstawie kryteriów nielosowych.
- **Badanie Women's Health Initiative (WHI) Hormone Replacement Therapy (HRT):** badanie miało na celu zbadanie wpływu HRT na kobiety po menopauzie. W badaniu tym wystąpił jednak **błąd selekcji:** badano tylko kobiety zdrowe (50-79 lat), które nie miały istotnych schorzeń, ograniczyło to możliwość uogólnienia wyników na inne populacje.
- **Błąd stronniczości (performance bias):** występuje, gdy procedury badawcze lub interwencje nie są stosowane konsekwentnie lub jednolicie w odniesieniu do uczestników lub grup leczenia.
- **Teoretycznie** przy porównaniu dwóch technik chirurgicznych w leczeniu określonego stanu. Przy braku zaślepienia chirurdzy mogą świadomie lub nieświadomie modyfikować swoją technikę lub intensywność interwencji w zależności od swojego przekonania o skuteczności lub bezpieczeństwie leczenia.

Błędy w badaniach:

- **Błąd pomiaru (detection bias):** występuje, gdy wyniki badania są oceniane lub mierzone w różny sposób dla uczestników w różnych grupach leczenia, co prowadzi do zróżnicowanego wykrywania efektów leczenia. Błąd wynikający z różnic w sposobie pomiaru i oceny punktów końcowych.
- Badanie Alzheimer's Disease Neuroimaging Initiative (ADNI) miało na celu identyfikację biomarkerów dla choroby Alzheimera. W badaniu wystąpiły problemy związane z tendencyjnością pomiaru, ponieważ techniki obrazowania stosowane do pomiaru zmian w mózgu nie były standaryzowane we wszystkich ośrodkach.
- **Błąd utraty (attrition bias):** występuje, gdy uczestnicy opuszczają badanie przed jego zakończeniem lub są traceni w trakcie obserwacji.
- Badanie ESPRIT testowało skuteczność dwóch różnych schematów leczenia HIV/AIDS. W badaniu wystąpiły problemy z kontynuacją, ponieważ prawie jedna trzecia uczestników zrezygnowała z udziału.
- **Błąd wybiórczego raportowania (reporting bias):** występuje, gdy wyniki badania są selektywnie zgłaszane lub interpretowane, albo przez badaczy, albo przez sponsorów badania.
- Badanie Seroxat (Paroxetine) miało na celu zbadanie skuteczności leku Seroxat w leczeniu depresji u nastolatków. Jednak w badaniu nie podawano danych negatywnych, co doprowadziło do błędnych wniosków na temat skuteczności i bezpieczeństwa leku Seroxat.

Błędy w badaniach?

Article | [Open Access](#) | [Published: 18 November 2021](#)

Ice-cream used as cryotherapy during high-dose melphalan conditioning reduces oral mucositis after autologous hematopoietic stem cell transplantation

[Marcin Jasiński](#) , [Martyna Maciejewska](#), [Anna Brodziak](#), [Michał Górka](#), [Kamila Skwierawska](#), [Wiesław W. Jędrzejczak](#), [Agnieszka Tomaszewska](#), [Grzegorz W. Basak](#) & [Emilian Snarski](#)

[Scientific Reports](#) **11**, Article number: 22507 (2021) | [Cite this article](#)

21k Accesses | **2** Citations | **772** Altmetric | [Metrics](#)

Błędy w badaniach?

> [Eur J Cancer Prev. 2006 Feb;15\(1\):74-6. doi: 10.1097/01.cej.0000186632.04625.f6.](#)

Pizza consumption and the risk of breast, ovarian and prostate cancer

Silvano Gallus¹, Renato Talamini, Cristina Bosetti, Eva Negri, Maurizio Montella, Silvia Franceschi, Attilio Giacosa, Carlo La Vecchia

Affiliations + expand

PMID: 16374234 DOI: [10.1097/01.cej.0000186632.04625.f6](#)

Dziękuję za uwagę!

Clin Orthop Relat Res (2016) 474:945–955
DOI 10.1007/s11999-015-4555-8

Clinical Orthopaedics
and Related Research®
A Publication of The Association of Bone and Joint Surgeons®

CrossMark

SYMPOSIUM: NEW DIRECTIONS IN ORTHOPAEDIC EDUCATION

Is Teaching Simple Surgical Skills Using an Operant Learning Program More Effective Than Teaching by Demonstration?

I. Martin Levy MD, Karen W. Pryor BA, Theresa R. McKeon BA

AGENCJA
BADAŃ
MEDYCZNYCH